

TOMÁŠ NOVÁK

Trauma vytvořené rodiči

Přečtěte si úryvek rozhovoru psychologa(P) s dítětem (D). Poté se pokuste odhadnout, jakému problému dítě čelí.

P: Říkáš, že máš z tatínka strašný strach, opravdu je to tak?

D: Mám z něj hrozný strach, protože mě řezal jak žito. Vždycky vzal řemen a mlátil mě hlava nehlava.

P: Hm. To je divné, to rodiče obvykle nedělají.

D: On to ale dělal a maminku taky bil. Strašně ji bil.

P: Taky řemenem?

D: Ne, ji řemenem ne. On má ale strašnou sílu v rukách. Bil ji pěstí, mlátil ji do hlavy, až jí tekla krev z nosu. A měla potíže s uchem.

P: On tě bil vlastně podobně jako maminku? Nebo to bylo ještě víc?

D: Asi podobně. Když mě zbil, tak mi vyhrožoval, že mi ještě dá. Mohl mě zabít a maminku taky tak.

P: Počkej, to snad ne.

D: Klidně se to mohlo stát. A bil mě nejen doma, ale i u babičky. Tam mě odvedl.

P: Odvedl, to tě tam táhl?

D: Ano táhl, protože jsem s ním nikam jít nechtěla a nechci. Já nechci, aby mě jen bil a kopal do mě.

P: I kopal?

D: Ano, kopal do mě. Když jsem byla malá.

P: My jsme ale zamluvili to, že jste byli také u babičky. Ta je asi alespoň trochu hodnější než tatínek.

D: Není vůbec. Je zlá. Nadává mi a nemluví se mnou, aby mě potrestala.

P: Počkej, jak může naráz nadávat a nemluvit?

D: Ona mi napřed nadává, že jsem blbá, zlá, že nic neumím a říká o mně, že jsem bastard. Když se vynadává, tak zmlkne. Ona je strašně zlá.

P: Kdyby bylo jen po tvém, chceš se s tatškou vidět nebo ne?

D: To rozhodně nechci. Já ho už nikdy nechci vidět. Já vlastně už ani tatínka nemám. Pro mě je to cizí člověk, který vynucuje styk. A nikdo mě k tomu nenavádí. Je to moje rozhodnutí a v žádném případě nechci ani k babičce.

P: Viš, děti ale takhle obvykle nemluví. I když jsou třeba na tatínka naštvané, přece jen ho takhle moc neodmítají.

D: Já ho odmítám, nepovažuji ho za svého tatínka a nechci ho vidět. A nechci s ním chodit, i když mě maminka nutí, abych s ním šla. Tak já prostě nechci. Nechci, aby mi něco nosil. Protože, když mi něco donese, tak jsou to hnusné věci. Nechci, aby za mnou chodil, nechci vidět babičku

a nechci ani vidět jejich psa. A taky nechci, aby mi ukazoval fotky z minulá, když jsem byla malá.

P: Co ti přinesl, že to bylo hnusné?

D: Třeba knížky, které mě vůbec nebavily, nebo brusle k vánocům, a já bruslit nechci.

P: Co na to říká maminka?

D: Pláče a prosí mě, abych s ním šla. Že se jinak bude mstít, zas nás udá u soudu a budeme muset platit pokutu.

Pokud nad textem uvažujete o syndromu týraného dítěte nebo o domácím násilí, máte do jisté míry pravdu. Leč jen tak jak mívalo pravdu v paměti anekdot známé Rádio Jerevan. Jisté je, že v rozhovoru šlo o syndrom a dítě je svým způsobem psychicky týráno. Rozhovor ovšem ilustruje tzv. trauma zavrženého rodiče. Důraz na slově rodiče je důležitý. Zavrhnout lze jak otce tak i matku. Mechanismus vzniku syndromu je stejný. Dítě se v zátěžové, rozvodové či rozchodové situaci identifikuje s jedním z rodičů. Vcítí se do jeho postojů vůči druhému rodiči. To ostatně není příliš těžké neboť platí Kiplingovo: „Jsem jedné krve, ty i já.“ „Přijímaný“ rodič často stav podporuje podáváním různých nových a nových informací, jež nemusí být vymyšlené. Bývají jen afektivně zkreslené. Je ovšem možné, že jen dává mimoslovně najevo sympatie podporujícímu dítěti. Tím jeho podporu pozitivně posiluje.

Americký psycholog R. Gardner formuloval 8 typických projevů syndromu zavrženého rodiče:

1. Výčet špatného chování rodiče odmítaného. Popis bývá přehnaný a další indicie zmíněnému chování neodpovídají.
2. Slabé zdůvodnění odmítání. Nemusí jít jen o situaci srovnatelnou s úvodním rozhovorem. Stačí když bude dítě tvrdit: „Nechci s ní (ním), protože mě to nebaví. Kupuje mi zmrzlinu a tu já nemám rád.“
3. Jeden z rodičů je popisován jako vzorný a druhý jako padouch. Někdy se ovšem stane, že se dítě na „padoucha“ pěkně usměje, jako by naznačovalo: „Nesmíš brát vše tak docela vážně.“ Ale pak pokračuje ve svém partu.
4. Pocit vlastního rozhodnutí v odmítnutí. Matka z úvodního dialogu zcela jistě před otcem dceru přesvědčovala, aby s otcem šla. Dokazuje to snad jen tvrzení „slova jsou jen slova“ a fakt, že většinu informací získáváme neverbálně.
5. Absolutní podpora jedné strany v rodinném sporu. Jako by ztráta jednoho z rodičů byla parakompenzována totálním ztotožněním s rodičem druhým.
6. Nejsou přítomny žádné pochyby o správnosti postupu ani náznaky pocitů viny vůči zavrženému. Jeho ztráty nejsou dítětem vnímány. Jeho snaha navázat či zlepšit kontakt je v lepším případě vnímána ja-

ko obtěžování. V horším případě jako intrika. (Když neotevřeme, tak zvoní schválně na zvonek tak dlouho a hlasitě až si toho sousedé všimnou a pomlouvají nás.)

7. Informace od druhého rodiče jsou posléze vnímány a předkládány jako vlastní prožitky.
8. Nepřátelství se rozšiřuje na další příbuzné, známé ze strany zavrženého rodiče. I jim jsou připisovány záporné projevy.

Lež se zde dokonale maskuje za pravdu. Masky bývá věrohodná. Tlak na zavrženého rodiče absolutní, takže i on může udělat v popsané situaci chybu. Ta je pak řádně zveličena. Celek je posléze možno odít do slušivého demokratického kabátku, odvolat se například na Chartu práv dítěte schválenou OSN a parafovanou ČR. Ta zcela správně zaručuje dítěti právo na to, aby bylo ve věcech, jež se ho týkají, tázáno a jeho názor aby byl brán vážně. Plynoucí čas situaci výrazně zhoršuje. Nevynutitelnost nebo problematická vynutitelnost soudních rozsudků ji konzervuje. Nápravu vidí R. Gardner výhradně v odebrání dítěte rodiči, v jehož péči syndrom vznikl, a jeho předání na určitou dobu do péče specializovaného zařízení zaměřeného na odstranění následků této varianty „mytí mozku“. Tam by s dítětem měl navázat kontakt druhý rodič a po čase jej převzít do své péče. Americká praxe ukazuje, že to možné je. Jak Američané dosáhnou toho, aby druhý rodič kladl v dané situaci důraz na pozitivní a na to neproblémové, aby se před dítětem nehájil, nevysvětloval mu intriky protistrany a jedno odmítání nenahrazoval idejemi opačnými v u nás dostupných pramenech popsáno není. Jisté ovšem je, že 4. 6. 2004 bylo v Říčanech u Prahy otevřeno léčebné zařízení zaměřené na nápravu syndromu zavrženého rodiče. Zřizovatelem je občanské sdružení spjaté s jednou ráznou otcovskou organizací. Personální obsazení ani terapeutické postupy pokud vím doposud publikovány nebyly. Dále je známo, že předseda soudcovské unie v tisku přislíbil proškolení soudců o tomto syndromu. V neposlední řadě je známo, že ČR bude v relativně dohledné době čelit řadě žalob u soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Jejich podstatou je, že soudy nedokázaly vynutit naplnění rozsudku o styku dítěte s rodičem do jehož péče nebylo po rozvodu svěřeno.

Na rozdíl od dětí postižených popsaným traumatem nevidíme situaci černobíle. Na rozvodu a následných sporech mívají svůj díl viny obě strany. Dítě je pak tak či onak mezi mlýnskými kameny konfliktu. Praxe i klinická zkušenost ukazuje, že sice pomalu leč jistě roste počet otců nejen schopných, ale i rozhodnutých pečovat po rozvodu o své děti. Zdaleka jim nestačí být plátcí alimentů a tatínky na (každou druhou) neděli. Kdyby to vše vedlo jen k zvýšení intenzity bojů o děti s rizikem traumatu zavrženého rodiče, byla by to tragédie.

Riziko obdobných tragédií neodstraní žádná výuka. Kvalitní výukou je možné zajistit, aby absolventi škol, které kvalifikují k přijetí na pracovní místa v rámci široce pojaté péče o děti, znali a dokázali poznat zmíněnou traumatizaci a dovedli z ní vyvozovat důsledky.

Bez komentáře možno dodat, že v Anglii trauma zavrženého rodiče prakticky neznají. Neznají ovšem ani tzv. opakovaně neuskutečněný styk oprávněného rodiče a dítěte. Po pravomocném rozsudku, k němuž se tamní soudy dopracují podstatně dříve než naše, může zmíněná kolize nastat jen jednou. Po druhé zasahuje soudní vykonavatel. Po třetí by byla na řadě citelná pokuta. Kdyby nepomohla, následoval by trest odnětí svobody. Pravda, nepříliš dlouhý; nicméně i krátký trest stačí k předání dítěte do péče druhé strany. Je to tvrdé, leč britské právo lze stěžejně obviňovat z nespravedlnosti a nedemokratických praktik. Spíše zná své Papenhaimské.

Peter Weibel, Virtuelle Welt: Sprach-Welt, 1992